

ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕМОРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Тетяна БЕГАЛЬ – доктор філософії з культурології, старший викладач,
Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-1032-8291>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.52.1190>
tetiana.berezniuk@gmail.com

Цитування:

Бегаль Т. Збереження меморіальної культурної спадщини в умовах війни. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2026. № 52. С. 539-544. <https://doi.org/10.35619/ucpmk.52.1190>

Мета статті: висвітлити проблематику збереження меморіальної культурної спадщини України в умовах російсько-української війни. *Результати дослідження.* Розглянуто останні напрацювання фахівців-практиків та науковців, пов'язані з охороною та збереженням культурного надбання в умовах воєнного конфлікту. Проаналізовано міжнародні та вітчизняні законодавчі пропозиції у сфері охорони культурної спадщини. Висвітлено рекомендації стосовно збереження культурної спадщини в умовах війни, зокрема і спадщини меморіальних музеїв. Визначено проблематику збереження меморіальної культурної спадщини та запропоновано можливі шляхи їх вирішення. *Наукова новизна* полягає у висвітленні проблемних питань, що ускладнюють збереження культурної спадщини меморіальних музеїв в умовах війни і пов'язані з наявністю чималої кількості музейних предметів, що належать до різних груп зберігання; збереження автентичного меморіального будинку; тенденцією фемінізації музеїв; невеликим числом співробітників, що впливає на якість організації евакуації культурних цінностей. *Висновки.* Збереження культурної спадщини України в під час війни є важливим питанням, що потребує різних підходів до збереження музейних предметів залежно від профілю музею, різноманітності та кількості музейних колекцій та збірок. Збереження меморіальної культурної спадщини, з одного боку, ускладнюються «камерністю» музейних закладів, що їх зберігають, а з іншого – наявністю різних груп зберігання музейних предметів, що вимагає індивідуального підходу до кожного з них. Відповідно, охорона культурної спадщини меморіальних музеїв в умовах війни потребує законодавчо затверджених інструкцій із зберігання і евакуації культурних цінностей з наявністю чітких рекомендацій та вказівок відповідно до профілю музею.

Ключові слова: культурна спадщина; меморіальні музеї; охорона культурної спадщини в умовах війни; евакуація культурних цінностей.

Актуальність проблеми. Культурна спадщина України представлена матеріальними та духовними надбаннями, які підкреслюють нашу самобутність, самоцінність та унікальність. Це архітектурні пам'ятки, історико-культурні об'єкти і території, предмети, пов'язані з визначними місцями, подіями та персоналіями, об'єкти нематеріальної культурної спадщини [5]. Різноманітність культурної спадщини, а також закладів, які їх зберігають, потребують різних підходів до збереження, евакуації, охорони та репрезентації культурних цінностей. Не є виключенням і культурна спадщина меморіальних музеїв, які через автентичне середовище та музейні предмети допомагають осмислити важливі сторінки минулого. Слід зазначити, що під поняттям «меморіальні музеї» у даному дослідженні, розуміємо музейні заклади, співробітники яких досліджують, зберігають та популяризують знання про видатних осіб, політичних та державних діячів, учених, композиторів, художників, письменників тощо. Зазвичай, такі музеї функціонують на базі будинків, квартир, садів, в яких проживали і вели діяльність видатні діячі.

З огляду на складні сучасні реалії та постійні воєнні дії на території України, музейні заклади зберігають культурну спадщину в надскладних умовах, постійно адаптуючись до нових умов сьогодення. Урядові організації, міжнародні спільноти та громадськість насамперед намагаються захистити унікальні об'єкти культурної спадщини національного та світового значення, оминаючи діяльність меморіальних музеїв як національного, так і локального рівнів, що актуалізує дану тематику.

Аналіз попередніх досліджень. В умовах сучасної російсько-української війни збереження культурної спадщини питання нагальне. Про це свідчить низка наукових досліджень, присвячених цій проблематиці. Так, український дослідник В. Вечерський аналізуючи наполеонівські та дві світові війни, піднімає важливе питання використання пам'яток в ідеологічній війні як складовій частині війни повномасштабної. Автор зазначає, що руйнування об'єктів культурної спадщини стало «соціокультурною нормою», і має цілеспрямований характер та доходить висновку, що необхідно розробляти і затверджувати нові документи, які «якщо і не зможуть унеможливити їх знищення, то будуть тримати окупантів у морально-політичній площині» [4]. Тоді як С. Гаврилук висвітлює відпрацьовані моделі збереження культурної спадщини Великої Британії, США, Іспанії, Франції, Хорватії, пов'язані з

напрацьованим досвідом реставрації пам'яток, евакуацією культурних цінностей, створенням підрозділів порятунку спадщини [6; 5–7]. Слід зазначити, що ці кейси були напрацьовані після Другої світової війни і, беззаперечно, не втрачають своєї актуальності, однак не можуть повною мірою уберегти культурні пам'ятки від руйнування, адже характер війни змінився. І це, на наш погляд, потребує нових досліджень та обґрунтувань.

Пріоритетним напрямом збереження культурних цінностей, в умовах сучасних викликів, виступає цифровізація. Зокрема, цю тематику висвітлюють дослідники О. Калашникова [11], І. Стасишена, Г. Лукаш [20]. Так, О. Калашникова акцентує увагу на необхідності створення загальної для усіх музеїв та пам'яток охоронних установ облікової системи пам'яток з єдиними стандартами опису, що дозволить вирішити проблеми з обліком, збереженням, відтворенням, реституцією, відновленням культурних цінностей [11; 17]. Тоді як І. Стасишена та Г. Лукаш [20] наголошують на перевазі цифрової архівації як засобу збереження культурної та історичної спадщини під час війни. Дослідники аналізують міжнародний цифровий досвід охорони культурних цінностей та актуальні проекти захисту культурної спадщини в Україні і підкреслюють, що цифрові архіви в майбутньому можна використовувати як для відновлення об'єктів культурної спадщини, так і для документування воєнних злочинів [20].

Роль музеїв у збереженні культурної спадщини актуалізована у статтях О. Кадола [10] та Л. Кузнецової [14]. Зокрема, О. Кадол акцентує увагу на уже напрацьованих практиках у цій сфері та пропонує власні рекомендації стосовно покращення діяльності музеїв у сфері збереження культурної спадщини [10; 55–57]. Натомість Л. Кузнецова аналізує пошкодження та втрати музейних колекцій у період із лютого 2022 року по червень 2023 року та виділяє основні причини, серед яких: відсутність планів евакуації, відсутність єдиного електронного ресурсу музейних цінностей, брак фінансування, стрімкий наступ російських військ тощо [14].

Важливим аспектом діяльності музеїв в сучасних реаліях є застосування комунікативних практик. Зокрема, українська музеологиня Ю. Ключко, аналізуючи комунікативні практики музеїв у період пандемії Covid-19 та в умовах воєнних дій на території України, наголошує на важливості перетворення музеїв на комунікативні майданчики, що формують якісно новий культурний наратив та сприяють збереженню нашої ідентичності [13; 195].

Разом із тим, особливе місце в системі охорони і захисту культурних цінностей займають державні ініціативи, проекти професійної спільноти, громадських та міжнародних організацій у сфері охорони культурної спадщини, які яскраво висвітлені та проаналізовані у дослідженні Ю. Трач [21].

Таким чином, можемо зробити висновки, що сучасні наукові розвідки у сфері збереження культурної спадщини в умовах війни розкривають питання: збереження архітектурних пам'яток, аналізу попередньо напрацьованого досвіду у галузі охорони спадщини, висвітленню державних, міжнародних та громадських ініціатив, вивченню ролі музеїв та їх комунікаційних практик в умовах війни, обліку музейних предметів тощо. Однак, питання збереження культурної спадщини меморіальних музеїв залишається майже не дослідженим, що актуалізує дану тематику.

Мета статті – висвітлити проблематику збереження меморіальної культурної спадщини України в умовах війни. Відповідно до мети сформовані наступні завдання: розглянути останні напрацювання фахівців-практиків та науковців за тематикою дослідження; проаналізувати міжнародні та вітчизняні законодавчі акти у сфері збереження культурної спадщини; висвітлити рекомендації стосовно збереження культурної спадщини в умовах війни, зокрема і спадщини меморіальних музеїв; визначити проблематику збереження меморіальної культурної спадщини та запропонувати можливі шляхи їх вирішення.

Результати дослідження. Питання збереження культурної спадщини в Україні регулюється Конституцією України, законом «Про охорону культурної спадщини» [19] та міжнародними документами, серед яких Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту та її протоколи, ратифіковані Україною в 1954 та 2020 році [2]. Серед розпорядчих документів, затверджених Кабінетом Міністрів України, «Порядок евакуації культурних цінностей протягом воєнного стану та їх повернення» від 18 лютого 2026 р. Слід зазначити, що порядок визначає три черги евакуації музейних предметів:

перша черга – унікальні культурні цінності, що мають виняткове художнє, історичне, етнографічне, наукове значення, загальнонаціональне та світове значення разом із фондово-обліковою документацією;

друга черга – культурні цінності, що мають загальнодержавне значення (твори живопису, скульптури, графіки, предмети декоративно-ужиткового мистецтва) та відображають становлення і розбудову держави Україна;

третья черга – пам'ятки матеріальної і духовної культури, що відображають локальну історію і мають високу художню і історичну цінність [8; 7]. Разом із тим, у «Порядку евакуації культурних

цінностей протягом воєнного стану та їх повернення» прописано процедуру переміщення, моніторингу стану збереженості культурних цінностей та їх повернення, зазначено відповідальних осіб та їх повноваження. Визначено зону безпечної евакуації цінностей, що становить не менше 75 км від лінії зіткнення тощо [8]. Однак, мусимо зазначити, що вищезгадана інструкція дає лише загальні вказівки та рекомендації стосовно евакуації культурних цінностей, що стосуються музейних закладів, які перебувають поряд із територіями на яких проводяться бойові дії. Натомість, музейні установи, які не перебувають у зоні бойових дій, однак щоденно знаходяться під загрозою ракетних та дронних ударів, залишаються поза увагою.

Ще однією позитивною ініціативою державних органів влади, зокрема Міністерства культури та стратегічних комунікацій України є створення реєстру музейних предметів «Музейний фонд України», який наразі працює в тестовому режимі. Музейний фонд України – це систематизований реєстр музейних предметів, що знаходяться в колекціях українських музейних закладів і виконує широкі функції. З одного боку, такий реєстр дозволяє обліковувати та зберігати музейні колекції, з іншого – популяризувати українську культурну спадщину шляхом цифровізації і вільного доступу до колекцій [18].

Із метою організації якісного наповнення музейного реєстру на постійній основі проходять спільні робочі зустрічі з розробниками, юристами, фахівцями з охорони культурної спадщини, музейними співробітниками, під час якої українські музеї, зокрема й меморіальні, можуть отримати необхідну інформацію стосовно цифровізації музейних предметів та внесення їх до відповідного реєстру. Координаційну та консультативну підтримку музейним фахівцям та пам'яткоохоронцям активно надають такі міжнародні організації та комітети як ЮНЕСКО, ІККРОМ, ІКОМОС, Блакитний щит. Зокрема вони організують навчання, розробляють методичні посібники, інструкції, графічні матеріали, для інформування фахівців у сфері збереження та охорони культурної спадщини у випадках збройних конфліктів і надзвичайних ситуацій [3].

Так, відповіддю на виклики, пов'язані з російською агресією проти України у 2014 році, став збірник теоретичних матеріалів та практичних рекомендацій щодо збереження культурних цінностей в нашій країні і загалом, що реалізований у рамках спільного проекту ГО «Музею Майдану» і за підтримки Фонду Принца Клауса (Нідерланди) та посольства США у 2016 р. Збірник матеріалів піднімає важливі питання профілактичних дій та превентивних заходів, спрямованих на захист культурних цінностей, а також послідовності заходів у разі виникнення надзвичайної ситуації [2]. Безумовно, все це підтверджує той факт, що фахівці з усього світу єдині стосовно своїх дій і прагнень у сфері охорони всесвітнього культурного надбання. Однак, маємо визнати, що усі намагання з боку громадськості і міжнародної спільноти є недостатніми і потребують злагодженої роботи як громадських та міжнародних, так і більшої залученості урядових організацій.

Питання збереження музеями музейних предметів, колекцій і збірок в умовах війни питання складне, що потребує глибокого аналізу і кардинально різних підходів до реалізації. Адже, частина українських музеїв стикається з безпосередньою загрозою потрапити в окупацію, або ж знаходиться недалеко від окупованих територій; інша частина музейних закладів перебуваючи у «відносній безпеці» щоденно стикається з дронними і ракетними обстрілами. Відповідно, дії музейних фахівців мають бути кардинально різними і відмінними. Разом із тим, музеї мають різні профілі, кількість одиниць зберігання і потребують різних підходів до організації і збереження музейних фондів.

Не виключенням є і меморіальні музеї, покликані сприяти поширенню інформації як про окремих діячів, так і культурні та історичні процеси того чи іншого періоду. Так, Літературно-меморіальний музей-квартира П. Тичини у м. Києві, за майже півстолітню історію свого існування, став справжнім центром дослідження творчості відомого українського поета й літературної діяльності не лише поетів та письменників, але й композиторів, художників, музикантів ХХ століття загалом. Музейний фонд Літературно-меморіального музею-квартири П. Тичини налічує майже 27 000 од. зб., з яких майже 1200 предметів – меморіальні речі і 21.101 – меморіальна бібліотека [17]. Така різноманітність музейних предметів потребує ретельного планування та оцінки ризиків ситуації.

Специфіка меморіальних музеїв полягає в тому, що вони зберігають матеріальні пам'ятки, що належать до різних груп зберігання, а це меблі, книги, картини, скульптура, фотографії, музичні інструменти, рукописи, документи, листування, предмети побуту, які потребують застосування різних методів та підходів до збереження та евакуації

Літературно-меморіальний музей П. Тичини, як і більшість музеїв України, не евакуйовував музейні предмети до початку повномасштабного вторгнення, але вжив превентивних заходів для зменшення або ж уникнення наслідків війни. Зокрема музейними фахівцями визначено і складено список найбільш цінних предметів, що потребують першочергової евакуації і захисту у разі необхідності. Розприділено і закріплено за працівниками певну кількість предметів, що потребують зберігання. Під час

повномасштабного вторгнення основну експозицію згорнуто. Але музей щоденно проводить екскурсії, використовуючи 3-D тур, який відтворює перед відвідувачами вигляд меморіальної квартири, дозволяє збільшити і детально роздивитися окремі предмети і повністю зануритися в музейне середовище. Таким чином, використання цифрових технологій і створення цифрових музейних просторів також дозволяє зберігати і популяризувати культурну спадщину меморіальних музеїв під час війни.

Інший досвід має музей «Мистецька вітальня родини Нарбутів», що знаходився у с. Первомайське на Сумщині за 18 кілометрів від кордону з РФ і присвячений відомому графіку і автору дизайну українських грошей часів Української Народної Республіки – Георгію Нарбуту. С. Первомайське постійно зазнавало обстрілів, але працівникам вдалося вчасно евакуювати його творчий доробок у безпечне місце, однак навчальний заклад, в якому функціонував музей був повністю зруйнований [15].

Проте, існує ряд проблем, з якими стикаються музейні заклади в умовах сьогодення, навіть попри те, що перебувають у відносній безпеці. У статті С. Дяченка «Інструкція щодо дій у разі непередбачених ситуацій, пов'язаних із діяльністю музеїв у зоні збройних конфліктів та можливих терактів» (за матеріалами тренінгу ІККРОМ) вказано, що команда порятунку має налічувати 20-10 осіб, які діляться на 4 групи: група евакуації, група фіксації та первинної документації, група переміщення, група підготовки нового фондосховища [9; 107–108]. Проблема полягає в тому, що команда меморіального музею налічує невелику кількість співробітників, що одразу ставить під питання якісну організацію евакуації музейних предметів у разі загрози, або ж вимагатиме залучення додаткових ресурсів.

Іншою проблемою є фемінізація музеїв. Згідно з соціологічними дослідженнями, що були проведені кафедрою мистецтвознавчої експертизи НАККІМ ще у 2018 році, в структурі персоналу музеїв Київської області жінки складають 69,5% [12; 47]. Тобто така тенденція спостерігалася ще задовго до повномасштабного вторгнення. У зв'язку з воєнними діями на території України, ситуація значно ускладнилася, адже чимало музейних фахівців долучилися до збройних сил України або ж були змушені покинути місця роботи у зв'язку із загрозою життю.

Ще однією проблемою меморіальних музеїв є збереження меморіального приміщення (будинку, квартири), який було музеєфіковано з метою створення музею. Відповідно до рекомендацій ІККРОМ, музеї мають перевірити наявність предметів протипожежного захисту, підготувати клейку стрічку для дверних та віконних прорізів, мати в запасі предмети першої необхідності – дошки, фанеру, які допоможуть створити огороження або перекрити зруйновані прорізи [1; 109]. Однак, маємо розуміння, що подібні превентивні заходи з охорони меморіальної квартири чи музейного приміщення, не можуть гарантувати його цілісність та неушкодженість.

Так, унаслідок російсько-української війни повністю зруйновано Музей Генерал-хорунжого УПА Р. Шухевича, що знаходився у тиловому регіоні нашої країни – м. Львові. Від початку війни понад 600 експонатів евакуйовано у безпечні місця, однак унаслідок попадання дрону повністю зруйновано меморіальне приміщення, що відтворювало побут перебування головного командира УПА Р. Шухевича на підпільній квартирі і було головним меморіальним приміщенням. Разом із квартирою втрачено і меморіальні речі, серед яких фортепіано, фотель, стіл та стільці [16].

Проект відновлення Музею Генерал-хорунжого УПА Р. Шухевича затверджено міською радою м. Львова, проте відбудова музею не зможе повністю відновити автентичний вигляд приміщення, який втрачено на завжди.

Така ж доля спіткала Музей Сковороди, що на Харківщині. Обстріли прифронтової території у травні 2022 року призвели до руйнування будинку-садиби, в якому проживав деякий час відомий український філософ. Експозицію вдалося вчасно евакуювати, однак приміщення зазнало великих пошкоджень і вимагає реконструкції та відновлення [7].

Висновки. Тож збереження культурної спадщини, зокрема і спадщини меморіальних музеїв, є надзвичайно важливим та актуальним питанням у часи повномасштабного вторгнення. Музейні предмети та збірки, що формують нашу ідентичність, самобутність, морально-естетичні засади вимагають об'єднаних зусиль державних інституцій, музейних фахівців та громадськості для її захисту, відновлення та передачі майбутнім поколінням. Важливу нішу в музейній мережі посідають меморіальні музеї, які зберігають і транслюють інформацію про відомих діячів української культури та історії – письменників, поетів, художників, композиторів, політичних діячів тощо. Проблематика збереження культурної спадщини меморіальними музеями полягає у:

- наявності великої кількості музейних предметів, що відносяться до різних груп зберігання, і відповідно потребують різних підходів до охорони і захисту культурних;
- збереженні меморіального будинку-квартири, який дозволяє відтворити автентичне середовище і створити «ефект присутності»;

- фемінізації музейних закладів, зокрема і меморіальних музеїв;
- «камерності» та обмеженому числі співробітників, що ускладнює якісну евакуацію культурних цінностей чи підготовку до неї, вимагає залучення додаткових ресурсів.
- Таким чином, шляхом вирішення питання захисту меморіальної спадщини музеїв в умовах війни, та і культурної спадщини загалом, може бути розробка та застосування детальних інструкцій із охорони і евакуації культурних цінностей, що базується на індивідуальних особливостях музейних закладів, профілізації музеїв, кількості музейних предметів тощо.

Список використаної літератури

1. Апарна Т. Спадщина у небезпеці. Екстрена евакуація культурних цінностей : навч. посіб. / пер. з англ. І. Пошивайло. Київ : Нац. музей Революції Гідності (Музей Майд.), 2022. 56 с.
2. Безпека культурної спадщини у надзвичайних ситуаціях: міжнародні стратегії для України / ред. І. Пошивайло. Київ – Амстердам – Вашингтон : Нац. музей Революції Гідності (Музей Майд.), 2016. 248 с.
3. Блакитний щит. Евакуація колекцій культурної спадщини: інструкції з організації робіт у разі надзвичайної ситуації. URL: [Blue-Shield-Emergency-evacuation_UKRAINE-Copy.pdf](https://blue-shield-emergency-evacuation-ukraine-copy.pdf).
4. Вечерський В. В. Доля архітектурних пам'яток у війнах XX–XXI сторіч. *VUE*. URL: https://vue.gov.ua/FREEARTICLES:Доля_архітектурних_пам'яток_у_війнах_XX–XXI_сторіч
5. Вечерський В. В. Культурна спадщина України. *VUE*. https://vue.gov.ua/Культурна_спадщина_України
6. Гаврилюк С. Міжнародний досвід захисту культурних цінностей в умовах воєнного конфлікту. *Волинський музейний вісник*. Луцьк, 2022. Вип. 12. С. 3–9.
7. Гаєвська А., Сметана М. Російські окупанти зруйнували музей Сквороди. Суспільне. Харків. URL: <https://surl.li/poanun>.
8. Деякі питання тимчасового переміщення (евакуації) культурних цінностей (музейних предметів та предметів музейного значення державної частини Музейного фонду України) протягом воєнного стану та їх повернення: *Постанова Каб. Міністрів України* від 18.02.2026 № 229. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-2026-п#Text>.
9. Дяченко С. Інструкція щодо дій у разі непередбачених ситуацій, пов'язаних із діяльністю музеїв у зоні збройних конфліктів та можливих терактів (за матеріалами тренінгу ІККРОМ). *Безпека культурної спадщини у надзвичайних ситуаціях: міжнародні стратегії для України* / Упоряд. і ред. І. Пошивайло. Київ – Амстердам – Вашингтон : Національний музей Революції Гідності (Музей Майдану), 2016. С.105–111.
10. Кадол О. Роль музеїв у збереженні культурної спадщини України в умовах воєнних викликів. *Philosophy and Governance*. 2025. № 1 (5). С. 51–58. URL: <https://doi.org/10.70651/3041-248x/2025.1.06>
11. Калашникова О. Л. Стандартизація каталогізації артефактів як засіб збереження культурної спадщини в умовах збройного конфлікту. *Історія і теорія права. Правова позиція*. 2016. Т. 1. № 16. С. 17.
12. Карпов В. Соціологія музею в культурному просторі. *Історико-культурна спадщина: європейський вимір* : тези доп. Всеукр. черв. наук.-практ. конф., м. Львів, 1 черв. 2018 р. Львів, 2018. С. 47–50.
13. Ключко Ю. Комунікативні практики музеїв України в умовах форс-мажорних обставин (2019–2025 рр.). *Питання культурології*. 2025. № 46. С. 192–201. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.46.2025.348597>
14. Кузнецова Л. Музеї України в умовах російської збройної агресії. *Питання культурології*. 2023. № 42. С. 182–194. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.42.2023.293774>
15. Лутченко А. Що зараз із унікальним музеєм Нарбутів, який діяв у знищеній рф школі на Глухівщині – Глухів. City. *Глухів. City*. URL: <https://surl.li/luizbm>
16. Музей генерал-хорунжого УПА Романа Шухевича. *Львівський Історичний Музей*. URL: <https://www.lhm.lviv.ua/location/shuhevych.html>.
17. Музей-квартира П.Г. Тичини – Літературно-меморіальний музей-квартира П.Г. Тичини. *Музей-квартира П.Г.Тичини – Літературно-меморіальний музей-квартира П.Г.Тичини*. <https://tychynamuseum.com.ua/>
18. Музейний реєстр України. *Музейний реєстр України*. <https://museum.mincult.gov.ua>.
19. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 № 1805-III : станом на 31 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>
20. Сташишена І., Лукаш Г. Цифрова архівація як інструмент збереження історичної спадщини під час війни. *Вісник студентського наук. т-ва Донецьк. нац. ун-ту*. 2025. Т. 2. № 17. С. 251–256.
21. Трач Ю. Культурна спадщина в Україні: ініціативи щодо збереження та оптимізації захисту. *Питання культурології*. 2025. № 45. С. 194–209. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.45.2025.325054>

References

1. Aparna T. Spadshchyna u nebezpetsi. Ekstrena evakuatsiia kulturnykh tsinnosteï : navch. posib. / per. z anhl. I. Poshyvailo. Kyiv : Nats. muzei Revoliutsii Hidnosti (Muzei Maid.), 2022. 56 s.
2. Bezpeka kulturnoi spadshchyny u nadzvychainykh sytuatsiïakh: mizhnarodni stratehii dlia Ukrainy / red. I. Poshyvailo. Kyiv – Amsterdam – Vashynhton : Nats. muzei Revoliutsii Hidnosti (Muzei Maid.), 2016. 248 s.
3. Blakutyntsi shchyt. Evakuatsiia kolektsii kulturnoi spadshchyny: instruktzii z orhanizatsii robit u razi nadzvychainoi sytuatsii. URL: [Blue-Shield-Emergency-evacuation_UKRAINE-Copy.pdf](https://blue-shield-emergency-evacuation-ukraine-copy.pdf).
4. Vecherskyi V. V. Dolia arkhitektornykh pamiatok u viinakh XX–XXI storich. VUE. URL: https://vue.gov.ua/FREEARTICLES:Dolia_arkhitektornykh_pamiatok_u_viinakh_XX–XXI_storich

5. Vecherskyi V. V. *Kulturna spadshchyna Ukrainy*. VUE. https://vue.gov.ua/Культурна_спадщина_України
6. Havryliuk S. *Mizhnarodnyi dosvid zakhystu kulturnykh tsinnosti v umovakh voiennoho konfliktu*. Volynskiy muzeinyi visnyk. Lutsk, 2022. Vyp. 12. S. 3–9.
7. Haievska A., Smetana M. *Rosiiski okupanty zruinuvaly muzei Skovorody*. Suspilne. Kharkiv. URL: <https://surl.li/poanau>.
8. *Deiaki pytannia tymchasovoho peremishchennia (evakuatsii) kulturnykh tsinnosti (muzeinykh predmetiv ta predmetiv muzeinoho znachennia derzhavnoi chastyny Muzeinoho fondu Ukrainy) protiahom voiennoho stanu ta yikh povnennia*: Postanova Kab. Ministriv Ukrainy vid 18.02.2026 № 229. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-2026-p#Text>.
9. Diachenko S. *Instruktsiia shchodo dii u razi neperedbachenykh sytuatsii, poviazanykh iz diialnistiu muzeiv u zoni zbroinykh konfliktiv ta mozhlyvykh teraktiv (za materialamy treninhu IKKROM)*. Bezpeka kulturnoi spadshchyny u nadzvychainykh sytuatsiakh: mizhnarodni stratehii dlia Ukrainy / Uporiad. i red. I. Poshyvailo. Kyiv – Amsterdam – Vashynhton : Natsionalnyi muzei Revoliutsii Hidnosti (Muzei Maidanu), 2016. S.105–111.
10. Kadol O. *Rol muzeiv u zberezheni kulturnoi spadshchyny Ukrainy v umovakh voiennykh vyklykiv*. *Philosophy and Governance*. 2025. № 1 (5). S. 51–58. URL: <https://doi.org/10.70651/3041-248x/2025.1.06>
11. Kalashnykova O. L. *Standartyzatsiia katalohizatsii artefaktiv yak zasib zberezhenia kulturnoi spadshchyny v umovakh zbroinoho konfliktu*. *Istoriia i teorii prava*. Pravova pozytsiia. 2016. T. 1. № 16. S. 17.
12. Karpov V. *Sotsiologhiia muzeiu v kulturnomu prostori*. *Istoryko-kulturna spadshchyna: yevropeyskyi vymir : tezy dop. Vseukr. cherv. nauk.-prakt. konf., m. Lviv, 1 cherv. 2018 r.* Lviv, 2018. S. 47–50.
13. Kliuchko Yu. *Komunikatyvni praktyky muzeiv Ukrainy v umovakh fors-mazhornykh obstavyn (2019–2025 rr.)*. *Pytannia kulturolohii*. 2025. № 46. S. 192–201. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.46.2025.348597>
14. Kuznetsova L. *Muzei Ukrainy v umovakh rosiiskoi zbroinoi ahresii*. *Pytannia kulturolohii*. 2023. № 42. S. 182–194. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.42.2023.293774>
15. Lutchenko A. *Shcho zaraz iz unikalnym muzeiem Narbutiv, yakyi dijav u znyshcheni rf shkoli na Hlukhivshchyni – Hlukhiv.City*. *Hlukhiv.City*. URL: <https://surl.li/luizbm>
16. *Muzei heneral-khorunzhoho UPA Romana Shukhevycha*. *Lvivskiy Istorychniy Muzei*. URL: <https://www.lhm.lviv.ua/location/shuhevych.html>.
17. *Muzei-kvartyra P.H. Tychyny – Literaturno-memorialnyi muzei-kvartyra P.H. Tychyny*. *Muzei-kvartyra P.H.Tychyny – Literaturno-memorialnyi muzei-kvartyra P.H.Tychyny*. <https://tychynamuseum.com.ua/>
18. *Muzeinyi reiestr Ukrainy*. *Muzeinyi reiestr Ukrainy*. <https://museum.mincult.gov.ua>.
19. *Pro okhoronu kulturnoi spadshchyny : Zakon Ukrainy vid 08.06.2000 № 1805-III : stanom na 31 zhovt. 2025 r.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>.
20. Stasyshena I., Lukash H. *Tsyfrova arkhivatsiia yak instrument zberezhenia istorychnoi spadshchyny pid chas viiny*. *Visnyk studentskoho nauk. t-va Donetsk. nats. un-tu*. 2025. T. 2. № 17. S. 251–256.
21. Trach Yu. *Kulturna spadshchyna v Ukraini: initsiatyvy shchodo zberezhenia ta optymizatsii zakhystu*. *Pytannia kulturolohii*. 2025. № 45. S. 194–209. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.45.2025.325054>

UDC 069:929]:[008:719(477)]-049.34:355.01(477-651.2:470-651.1)

PRESERVATION OF MEMORIAL CULTURAL HERITAGE IN WAR CONDITIONS

Tetiana BEHAL – Doctor of Philosophy in Cultural Studies, Senior Lecturer,
Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Purpose of the article. To highlight the issues of preserving the memorial heritage of Ukrainian culture in the Russian-Ukrainian war conditions. *The research results.* There were considered the latest specialists-practitioners and scientists researches that are related to the protection and preservation of cultural heritage in the conditions of military conflict. There were analysed international and domestic legislative proposals in the field of cultural heritage protection. Recommendations about the preservation of cultural heritage in war conditions, in particular the memorial museums heritage are highlighted in the research. There were determined the problems of preservation of the memorial cultural heritage and proposed possible ways to solve them. *The scientific novelty* lies in the coverage of problematic issues that complicate the preservation of the memorial museums cultural heritage in war conditions and are associated with the presence of a large number of museum objects belonging to different storage groups; the preservation of an authentic memorial house; the tendency to feminise museums; and a small number of employees, which affects the quality of organisation of the cultural values evacuation. *Conclusions.* The preservation of Ukraine's cultural heritage during the war is an important issue that requires different approaches to the preservation of museum objects depending on the museum's profile, diversity and number of museum collections and series. On the one hand, the preservation of the memorial cultural heritage is complicated by the «chambership» of the museum institutions that store them, and on the other hand, the presence of different groups of museum objects storage, which requires an individual approach to each of them. Accordingly, the protection of the cultural heritage of memorial museums, in war conditions, requires legally approved instructions for the storage and evacuation of cultural values with the presence of clear recommendations and instructions in accordance with the museum's profile.

Key words: cultural heritage; memorial museums; protection of cultural heritage in war conditions; evacuation of cultural property.

Стаття отримана 27.11.2025

Стаття прийнята 25.12.2025

Стаття опублікована 28.05.2026